

BORDA, DÂRDAICA ȘI MULȚĂMITA — TREI OBICEIURI AGRARE DIN FELDIOARA (ȚARA BÎRSEI)

de CONSTANTIN CATRINA

„Spre nordul Țării Bîrsei, către culoarul pe care Oltul l-a săpat printre culmile Baraoltului și Perșanilor, făcînd loc și căii ferate“ ce leagă Bucureștiul de partea de sus a Transilvaniei, pe șoseaua care pînă la Măcruș merge în paralel cu drumul de fier, întîlnim venind de la Brașov, localitățile Bod și Feldioara, „pe șesul altădată presărat cu pîlcuri de pădure și bălți“¹.

Cunoscută printre altele prin solemnitatea cetății — acum în ruine — ce veghează de veacuri întinsa cîmpie a Țării Bîrsei, ca și prin produsele ce le dă fabrica de cărămidă de aici, Feldioara este o așezare pe care documentele o pomenesc în anul 1240².

Cetatea Feldioara a constituit o principală întăritură a cavalerilor teutoni din Țara Bîrsei cît și o piedică puternică în pătrunderea năvălitorilor spre inima Transilvaniei.

În secolele XIII—XV, Feldioara se întrecea ca importanță cu Brașovul și Codlea. Cu timpul însă Brașovul a devenit cea mai importantă așezare din Țara Bîrsei, Feldioara rămînînd o localitate a cărei populație se ocupă în mod deosebit cu agricultura, crșterea vitelor și cu variatele meșteșuguri³.

La tîrgurile anuale ce aveau loc aici, se adunau oameni, veniți din toată Țara Bîrsei.

Azi, comuna Feldioara reprezintă o așezare înfloritoare. Cu o populație de 3812 locuitori⁴, această localitate constituie un exemplu prin felul cum țărani cooperatori de aici, români și germani, știu să lucreze cu dăruire pămîntul, pentru obținerea de recolte bogate.

Acest fapt îl putem aprecia atît prin valoarea ridicată a nivelului de trai al țărănilor muncitori cît și prin fondul de bază al cooperativei agricole de producție de aici, care trece peste zece milioane lei⁵. Cele peste 2000 hectare

¹ Gh. Epuran, *Țara Bîrsei*, București, 1962, p. 174.

² *Documente*, C, Transilvania, veac XI, XII, XIII, vol. I, 1951, p. 319.

³ Ștefan Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, București, 1954, p. 243.

⁴ Rezultatele preliminariei ale recensămîntului populației din 15 martie 1966, D.C.S., București, 1966.

⁵ *Regiunea Brașov în cifre și fapte*, Brașov, 1967, p. 30.

teren agricol sînt lucrate azi cu multe mijloace mecanizate creînd o viață sporită cooperatorilor feldioreni.

Vorbînd despre existența obiceiurilor — în general — ca și despre cele din Feldioara în special — putem aprecia că acestea sînt de origine foarte veche.

Virgiliu spune că la sărbătorile romane ale lui Bachus, la fel ca și la cele dionysiace, se petrecea zgomotos, cu măști pe față, rîsete, glume, grimase⁶, iar Horațiu arată că la sărbătorile culesului recoltelor de pe ogoare era frecventă stihuirea glumelor și ironiilor⁷.

„Dionisiacele, bahicele, saturnaliile și alte sărbători, închinat lui Osiris, Adonis, Demetra, Dionisos etc., le găsim transmise, într-o formă sau alta, modificate sau adaptate de multe ori și la noi, întregind și multitudinea obiceiurilor izvorîte din viața și munca poporului nostru“⁸.

Cercetările întreprinse de noi în localitatea Feldioara, privind obiceiurile de muncă de peste an, ne-au pus în fața unor vii și interesante aspecte ale problemei, mai ales din cauză că studiile și materialele elaborate pînă acum nu au reușit să concretizeze aria de răspîndire și bogăția de variante privind desfășurarea acestor seculare manifestări spirituale. S. Fl. Marian și Tudor Pamfile, prezentînd în lucrările lor o parte din obiceiurile de muncă, folosindu-se în general de informațiile obținute prin corespondență sau de bibliografia existentă, au analizat doar ținuturile mai întinse (Moldova, Transilvania etc.) și nu zone, subzone etnografice sau chiar localități cu feluritele lor obiceiuri.

Pe baza cercetărilor de teren privind obiceiurile prilejuite de muncă și întîlnite la populația românească din Feldioara, vom prezenta îndeosebi obiceiurile: „borda“, „dărdaica“ și „mulțămita“.

„Borda“ sau „boarda“⁹ în înțelegerea localnicilor înseamnă coroană, coronită sau cunună. Obiceiul studiat nu este altceva decît străvechea sărbătoare desfășurată la terminarea secerișului, obicei întîlnit și prin părțile Năsăudului cu denumirea de „Cunună“¹⁰, sau „Dealul Mohului“ în Țara Oltului¹¹, precum și „Buzduganul“ în Mărginimea Sibiului¹².

⁶ Virgiliu, *Georgice*, II. Apud: Barbu Theodorescu, Octav Păun, *Folclor literar românesc*, București, 1964, p. 93.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Barbu Theodorescu, Octav Păun, *op. cit.*, p. 93; Valeriu Butură, *Credințe în legătură cu cultura grîului la românii din Transilvania*, în *Sociologie românească*, 7—8, 1937, p. 358—362.

⁹ Inf. Achim Mercheșan 84 ani, comuna Feldioara, județul Brașov (16.X.1966, 17.IX.1967).

¹⁰ Elisabeta Moldoveanu-Nestor, *Cununa — sărbătoare a secerișului*, în *Revista de etnografie și folclor*, 1965, p. 43; Teodor Burada, *Cîntecul cununii la poporul român din Transilvania*, în *Convorbiri literare*, 1880—1881, p. 306—307; W. Schmidt, *Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Rumänen Siebenbürgens*, Sibiu, 1866, p. 19.

¹¹ *Dealul Mohului. Ceremonie agrară a cununii*, în Țara Oltului, București, 1943; G. I. Pitiș, *Obicele de-ale plugarilor din Țara Oltului*, în *Convorbiri literare*, XXVI, 1892, p. 177—182.

¹² Octav Stoia, *Buzduganul sau obiceiul de seceriș, Mohu, Sibiu*, în *Hunedoara noastră*, nr. 2, 1943—1944, p. 3—5; Valeria Coliban, *Tezaurul datinilor*, în „ASTRA“ (Brașov), I, nr. 4, 1966, p. 12.

La Feldioara obiceiul avea loc în aceeași zi în care un gospodar al satului organiza clacă pentru secerat. Despre acest aspect al muncii subliniem că „Ajutorul reciproc pe care țăranii noștri și-l dădeau la șezători și clăci era de origine străveche, probabil din timpul orînduirii gentilece. El nu trebuie confundat cu claca în folosul boierului sau pus în legătură cu prestația prefeudală. Aceasta presupunînd o obligație, pe cînd forma de muncă colectivă folosită de țăranii noștri, era în fond o colaborare, o formă de cooperare”¹³.

În desfășurarea obiceiului „borda“, desprindem următoarele momente: a) făcutul bordei și alegerea fetei sau femeii ce va duce această cunună, b) drumul ceremonial începînd de la locul de muncă al secerătorilor către casă, c) ospățul de la gazdă, organizat pentru persoanele care au luat parte la ziua de muncă, la secerat.

„Borda“ (cununa) se împletea către seară de femeile și fetele secerătoare, din cele mai frumoase spice și flori din grîu. Alegerea fetei sau a femeii ce trebuia să poarte cununa se făcea ținînd seama de însușirile morale ale acesteia. Cînd se gătea fata sau femeia cu „borda“, celelalte femei secerătoare ziceau că „fac o mireasă“, pentru care alegeau și un mire dintre feciorii care luau parte la clacă. Feciorul (mirele) îndeplinea și ceremonia de așezare a „bordei“ pe capul „miresei“. În felul acesta, „borda“, urmată de întreg alaiul participant la acea zi de muncă, pornea către sat chiuind și strigînd. Pe parcursul drumului, ca și la trecerea „bordei“ pe la porțile gospodariilor, aceasta era stropită cu apă. La intrare în curte, alaiul cînta „Hora Unirii“ și desfășura o horă cu pași obișnuiți. După acest moment, urma masa. Toți secerătorii, fără deosebire de vîrstă, se așezau la masa ce se afla de obicei în curtea gospodărilor. Pentru început, mesenii serveau mai întîi rachiul, după care: ciorbă de fasole, ardei umpluți, păpară și bulz. Obiceiul „bordei“ avea loc — în trecut — la toate gazdele care aveau lucrători pe o zi de secerat. „Borda“, așa cum am descris-o, rămînea la gazdă, iar aceasta o agăța într-un cui pe un perete din interiorul casei. Pe parcursul anului, spicele din „bordă“ se foloseau la confecționarea „vîstreii“ purtată de feciori la pălărie sau căciulă și pentru mîncare la păsări ca să fie ouătoare.

La data cercetărilor noastre nu am avut posibilitatea reconstituirii vreunei melodii sau a unor versuri referitoare la ceremonialul amintit. Asemănarea însă dintre momentele principale ale „bordei“ cu unele părți ale ceremonialului de nuntă, dintre care amintim alegerea miresei și a mirelui, gătitul „bordei“, stropitul cu apă, masa de la gazdă, jocul și chiuitul, „ne oferă posibilitatea să presupunem că în ritualul nupțial se includeau practici din ceremonialul agrar, avînd ca element comun ideea de fecunditate”¹⁴.

Azi, datorită noilor condiții social-economice, a cooperativizării agriculturii, sărbătoarea secerișului o întîlnim sub noi aspecte ca: sărbătoarea frunta-

¹³ Karl Blücher, *Arbeit und Rhythmus*, ed. a VI-a, Lipsca, 1924, p. 304—309. Apud: II. Mihăescu, *Cîntecul de muncă la greci și romani*, în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, 3, 1954, p. 63—73.

¹⁴ Elisabeta Moldoveanu-Nestor, *op. cit.*, p. 63.

șilor în agricultură, petreceri pe echipe, brigăzi, manifestări care în unele momente se suprapun obiceiului tradițional „borda”.

Prezentat mai întâi de Dimitrie Cantemir sub denumirea de „drăgaică”¹⁵, obiceiul — la Feldioara „dărdaică” sau „dîrdaică” — pare să fi fost foarte răspîndit atît în Moldova, Țara Românească, cît și în Transilvania¹⁶.

La 24 iunie, adică la sînzien, perioada „cînd dă grîul în copt”, băietele, adică fetițele de 9—10 ani de pe aceeași uliță organizate în ceată¹⁷, se vorbesc cu cîteva zile înainte de sînzien pe care dintre ele „s-o alcagă dărdaică”¹⁸. De obicei se alegea băiata cea mai tînără, care prin tradiție trebuia să meargă cu „dărdaică” trei ani la rînd. Nerespectînd acest legămînt, se spunea că „dărdaică” va muri. Prin 1939 se precizează că la Feldioara „se făcea aproape pe fiecare uliță cîte o dărdaică”¹⁹.

Gătitul „dărdaicei” avea loc într-o casă încăpătoare — că se adunau și mamele băietelor ce însoțeau pe „dărdaică”. Îmbrăcămîntea „dărdaicei” pentru acea zi consta din rochie de nevastă sau băiată mai mare. La brîu, rochia se lega cu o împletură de iarbă și flori. Se îmbrăca ia cu rîulețe și fluturi, lucrată din pînză de bumbac, țesută în război de casă. „Așa o ie gătită avea numai dărdaică”²⁰. Celelalte fetițe însoțitoare purtau ii tot cu rîulețe dar fără fluturi. Peste ie „dărdaică” purta „lăibărică din catifea și tivită pe margine cu pantică și fluturi”²¹. La gît, mărgelile albe mărunte în 3—4 șiruri, legate la spate cu o pantică roșie ce era lăsată apoi în jos către brîu.

Găteala capului la „dărdaică”. Mai întâi se făcea un cerculeț din sîrmă pe care se prindeau buchețele de flori diferite: rujulițe, nemțoaice, bujori, trandafiri. Lîngă un buchețel de flori se prindea apoi un fir de grîu pîrguit: „Pentru grîu, cînd mă făceam cu dărdaică ne suiam colea la monument și alegem cele mai bogate și frumoase spice, așa cît a cuprinde într-o mînă, și de alea cu țăpuci”²². Atît buchețelele de flori cît și firele de grîu se așezau pe acel cerculeț de sîrmă și se legau în cununîță cu ată de cînepă sau în, răsucită. De cununîță se prindea apoi o panglică roșie, lată cam de 3—4 degete și lungă de peste un metru și jumătate.

Această panglică, mult mai lungă decît cea de la mărgelile, era lăsată pe spate pînă în dreptul genunchilor. Cu așezarea cununîței spre creștetul capului, cu cozile lăsate pe spate și părul puțin frezat pe frunte, se termina găteala capului la „dărdaică”.

În picioare „dărdaică” purta papuci (ghete) sau „ghete cu țuc” (ghete cu elastic). Celelalte băiete, 4—5, erau gătite la fel, însă așa cum am mai menționat, purtau ii fără fluturi.

¹⁵ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, 1965, p. 240—241.

¹⁶ Tudor Pamfile, *Sărbătorile de vară la români*, București, 1910, p. 91—93.

¹⁷ Traian Herseni, *Drăguș (un sat din Țara Olului) — Făgăraș. Unități sociale (cetele de copii)*, București, 1944, p. 11.

¹⁸ Inf. Rafira Mailat, 74 ani, comuna Feldioara, județul Brașov (12.VIII.1966).

¹⁹ Vezi nota 9.

²⁰ Vezi nota 18.

²¹ Inf. Maria Mercheșan, 62 ani, comuna Feldioara, județul Brașov (17.IX.1967).

²² Vezi nota 18.

Frumos îmbrăcate, fetițele împreună cu „dărdaica” ieșeau apoi în curtea gazdei unde au fost găsite și ajutate de către o femeie pricepută într-ale cîntecului, și făceau o „probă” care de altfel era și cîntarea pentru gazdă.

Taci dăr-dai-că nu mai plînge, Hai, la, la, la, la,

Taci dărdaică nu mai plînge,

Hai, la, la, la, la,

Că pe tine tot te-om duce

Unde boii nu te-o-mpunge

Nici tu lapte nu-i mîncă

Să te doaic inima.

Vai săraca dărdaica

Cum o dor picioarele

C-a călcat ogoarele;

Cum o dor și mînele

C-a frămîntat moldele,

Moldele cu chitele ²³.

„Cîntarea o ziceau toate băietele, numai dărdaica sta smerită” ²⁴. Pe aceeași melodie se și juca împreună cu „dărdaica”, făcîndu-se trei pași înainte și trei înapoi. În acest fel se umbla pe la toate casele oamenilor fie români, germani sau maghiari, începînd de dimineața și pînă seara cînd „dărdaica” se întorcea la gazda de unde a plecat, pentru ca acum să împartă banii și bomboanele primite de la fiecare casă. Împărțeala se făcea în mod egal, numai „dărdaica” pentru faptul că „a fost mai înhăinurată și că a obosit mai mult” primea în plus, bani și bomboane. Așa s-a desfășurat acest obicei al „dărdai-cii” pînă către anul 1966. Azi, nu se mai întilnește în localitatea cercetată.

Din această suită de obiceiuri agrare face parte și „mulțămita” sau „de mulțămită” cum îi mai spun țăranii cooperatori din Feldioara.

Toamna, o dată cu terminarea muncilor agricole, adică cele aparținînd recoltatului, ca: strînsul cartofilor, al sfeclei, culesul porumbului etc., șefa de echipă „discută cu fiecare din noi și hotărîm ca să facem o masă de mulțămită cu toți oamenii din echipa noastră: bărbați și femei” ²⁵. Pentru buna desfășurare a petrecerii, fiecare familie contribuie cu „ce e de lipsă” ²⁶. Una aduce pîine, alta slănină, carne etc. ²⁷ Mîncărurile servite la această petrecere sînt: friptura , plăcinta, cozonacul. Ca băutură se servește rachiu și vin. „Așa se organizează mulțămita la noi! Peste pădure — adică pe Țara Oltului și lîrnave — poate altcumva. Da la noi e tare frumos” ²⁸.

²³ Vezi nota 18.

²⁴ Vezi nota 21.

²⁵ Inf. Rafira Vișan, 56 ani, comuna Cristian, județul Brașov (12.VIII.1966).

²⁶ Vezi nota 18.

²⁷ Vezi nota 21.

²⁸ Vezi nota 9.

Asemănătoare obiceiului prezentat mai sînt și alte manifestări populare întîlnite în Transilvania — ca de altfel și în multe locuri din țară — printre care amintim petrecerile pe echipe și brigăzi, inițiate cu ocazia terminării însă-mînțărilor sau strînsului recoltei²⁹.

În practicarea obiceiului prezentat, momentul principal îl constituie petrecerea, în care masa și jooul dau amploare veseliei și mulțumirii, trăiri închinete unui an care și-a împărțit roadele prin munca unită a țăranilor cooperatori.

Obicciurile prezentate, ca și celelalte manifestări asemănătoare întîlnite în Țara Bîrsei ori în alte zone etnografice din țara noastră, ne oferă posibilitatea de a trage cîteva concluzii.

1. Dezvoltarea unei agriculturi intense, ca și creșterea vitelor a generat de-a lungul veacurilor o succesiune de obiceiuri ce reflectă preocuparea oamenilor pentru o cît mai bogată rodire a pămîntului. Fiecare dintre aceste obiceiuri dedicate fertilității pămîntului, constituie mărturii ale viciei poporului român, ale ocupațiilor sale de veacuri. Căci diversitatea obiceiurilor de muncă reprezintă diversitatea îndeletnicirilor oamenilor și preocuparea acestora de a găsi noi modalități în ceea ce privește rodirea și înmulțirea produselor agricole și animaliere.

2. Găsirea unor trăsături asemănătoare între diferitele zone etnografice apropiate și îndepărtate în ceea ce privește obiceiurile de muncă, ne oferă posibilitatea înțelegerii mai profunde a aspectului unității poporului român. Cu prezentarea obiceiurilor din Feldioara, în special „borda” și „dârdaica”, ne apropiem de aceleași pămînturi românești ale Banatului, Năsăudului, Munților Apuseni, Țirnavelor, Mărginimii Sibiului etc., unde întîlnim de asemenea străvechi obiceiuri comune printre care „cununa”, „tînjaua”, „împreunatul oilor” și altele³⁰.

3. Din punct de vedere al conținutului, unele din aceste obiceiuri însă, nu mai corespund mentalității oamenilor de azi. Paparuda, calendarul agricol, nu pot conviețui cu descoperirile științei agrotehnice, cu știința în general. Dar o parte a obiceiurilor ca „mulțămita”, „plugarul” și alte obiceiuri străvechi trec, în condițiile culturii socialiste, printr-un proces de integrare în viața satului socialist, căpătînd o nouă funcționalitate ce accentuează valoarea lor artistică, scoțînd mai bine în relief caracterul lor spectaculos³¹.

Cercetările viitoare vor sublinia noi aspecte în ceea ce privește evoluția unui obicei sau altul, inspirate din munca și năzuințele oamenilor muncii.

²⁹ Monica Brătulescu, *Contribuții la cercetarea creației noi de strigături*, în *Revista de folclor*, VI, 1961, 1—2, p. 98.

³⁰ T. Frîncu și G. Candrea, *Românii din Munții Apuseni*, București, 1888, p. 137—139; Il. Cocișiu, *Folclor muzical din Țirnava Mare*, în *Monografia județului Țirnava Mare*, Sighișoara, 1943, p. 403; C. Brăiloiu, *Dealul Mohului, cîntec ritual la claca secerișului, cînd se face „Buzduganul”*, în *Sociologie românească*, nr. 1—2, februarie, 1936, p. 10; C. Catrina, *Materiale folclorice* (în ms).

³¹ Mihai Pop, *Cîntecul popular nou*, prefață la culegerea *Folclor poetic nou*, București, 1965, p. 10; Florin Georgescu, *Folclorul și mișcarea artistică de amatori*, în *Revista de folclor*, 1959, 1—2, p. 97.

„BORDA“, „DÄRDAICA“ UND „MULȚĂMITA“, DREI BÄUERLICHE BRÄUCHE AUS FELDIOARA (MARIENBURG IM BURZENLAND)

(ZUSAMMENFASSUNG)

Im Norden des Burzenlandes, beim Durchbruch des Altflusses zwischen dem Baraolt-Gebirge und dem Perșaner Höhenzug (Geisterwald), auf der von Brașov (Kronstadt) nordwärts führenden Chaussee und Eisenbahnlinie liegen die Ortschaften Bod (Brenndorf) und Feldioara (Marienburg).

Die Marienburg war eine Hauptfestung des Deutschen Ritterordens und wird 1240 urkundlich erwähnt.

Die Volksbräuche im Allgemeinen — und diejenigen von Marienburg im Besondern — sind sehr alten Ursprungs.

Auf Grund der Untersuchungen über die Volksbräuche im Zusammenhang mit der Arbeit bei der rumänischen Bevölkerung von Marienburg werden besonders die Bräuche „Borda“, „Därdaica“ und „Mulțămita“ beschrieben.

„Borda“ oder „Boarda“ heisst bei den Ortsbewohnern eine Krone, ein Kranz. Der beschriebene Brauch ist das alte Fest bei Beendigung des Schnittes, ein Brauch der in der Gegend von Năsăud (Nassod) unter der Bezeichnung „Cunună“ (=Krone), im Alttal als „Dealul Mohului“ (=der Berg von Moichen; Mohu — Moichen, Ortschaft bei Sibiu), und in der Umgebung von Sibiu (Hermannstadt), in der sogenannten „Mărginime“ als „Buzduganul“ (=Streitkolben) bekannt ist.

Der Brauch „Drăgaica“ — in Marienburg „Därdaica“ oder „Dîrdaica“ — wurde erstmals von Dimitrie Cantemir (im 18. Jahrhundert) beschrieben und war anscheinend sowohl in der Moldau und Walachei, wie auch in Siebenbürgen sehr verbreitet.

Zum 24. Juni, dem Johannistag, in der Zeit „wenn der Weizen reift“, besprechen die 9—10 jährigen Mädchen aus derselben Gasse — zusammengeschlossen in einer Schar — welches von ihnen zur „Därdaica“ (Schönheitskönigin) gewählt werden soll. Am Johannistag zieht die schön gekleidete Mädchenschar — besonders geschmückt ist die „Därdaica“ — von Früh bis Abend singend von Tor zu Tor zu allen Bauern: Rumänen, Deutschen und Ungarn.

Zu den landwirtschaftlichen Bräuchen gehört auch die „Mulțămita“, ein Erntedankessen. Im Herbst, nach Beendigung der Kartoffel-, Zuckerrüben- und Maisernte, bespricht die Gruppenleiterin mit allen aus der Arbeitsgruppe wann

das Erntedankessen mit allen Mitgliedern der Gruppe — Männer und Frauen — stattfinden wird.

Ähnliche Bräuche sind auch andere volkstümliche Feste aus Siebenbürgen — wie auch in anderen Landesteilen — wie zum Beispiel die Feier der Beendigung der Aussaat oder Ernte durch die Arbeitsgruppen und Brigaden.

Die beschriebenen Bräuche, wie auch die anderen Volksbräuche aus dem Burzenland oder in andern ethnographischen Zonen Rumäniens, erlauben uns die Feststellung, dass sich durch die Beschäftigung mit Landwirtschaft und Viehzucht im Laufe der Jahrhunderte eine Reihe von Bräuchen herausgebildet haben, die die Bemühungen der Landwirte um einen möglichst hohen Ernteertrag widerspiegeln. Alle diese der Fruchtbarkeit gewidmeten Bräuche sind Zeugnisse vom Leben des rumänischen Volkes und seinen jahrhundertelangen Beschäftigungen. Die Vielfalt der Arbeitsbräuche weist auf die Verschiedenheit der Beschäftigungen der Menschen und ihre Bestrebungen hin, neue Wege zur Vermehrung der landwirtschaftlichen — pflanzlichen und tierischen — Erzeugnisse zu finden.

Künftige Forschungen werden neue Aspekte über die Entwicklung verschiedener Bräuche feststellen können, die von der Arbeit und den Hoffnungen der Werktätigen eingegeben wurden.